- ватанпарварлик тарбияси методларини танлаб олишнинг талаба-қизларнинг ёш ва индивидуал ўзига хосликларига боғлиқлиги;

- ўқув материалари ҳамда синфдан ва мактабдан ташқари тадбирлар мазмунининг ўзаро алоқадорлиги ва диалектик бирлиги [5:17].

Тарбияга замонавий ёндашувларни ҳисобга олган ҳолда, мазкур тамойиллар йиғиндисини бошқалари билан тўлдириш мумкин:

- интегратив ёндашув, биринчидан ватанпарварлик тарбиясини тарбиявий ишнинг бошқа йўналишлари ва таълим жараёни, ягона педагогик жараёнда тарбиялаш ва ривожлантириш билан интеграциялаш; иккинчидан, тарбияланувчиларни фаолиятнинг хилма-хил мазмуни ва шаклларига олиб кириш асосида ватанпарварлик тарбиясининг вазифаларини ҳал этиш;

- ватанпарварлик тарбиясининг мослашувчанлиги ва хилма-хиллиги;

- шахсни тарбиялашда ижобий хатти-ҳаракатларга таяниш тамойили.

Ватанпарварлик тарбиясига замонавий ёндашувлар Л.А.Дорошенко ва Г.В.Здеревлар томонидан таклиф этилган. Улар талаба-қизларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда инновацион педагогик технология моделларини ташкил этишга доир асосий ёндашувларни ажратиб кўрсатишади [3:36].

1. Шахсга йўналтирилган ёндашув.
2. Шахслараро муносабатларни инсонпарварлаштириш.
3. Фуқаролик ёндашуви.
4. Мажмуавий ёндашув.
5. Таълим жараёнига яхлит ёндашув.
6. Талаба-қизнинг фақат онги ва хулқ-атворигагина эмас, унинг ҳис-туйғуларига таяниш.
7. Талаба-қизлар билан ишлашда фаолиятли ёндашув.
8. Муҳитли ёндашув

Шуни алоҳида таъкидлаб ўтиш жоизки, ватанпарварлик тарбиясининг самарадорлигини фақатгина талаба-қизларнинг фикрларини ҳисобга олиш орқали объектив баҳолаш мумкин. Мазкур масала бўйича уларнинг муносабатлари, қарашлари таълим муассасаларида амал қилаётган тарбия методлари, талаба-қизларда қадриятли муносабатнинг шаклланганлик даражаси, ўз Ватани ва халқига содиқликни объектив баҳолашга ёрдам беради.

Адабиётлар

1. Каримов И.А. Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли. – Тошкент: «Ўзбекистон», 1992, 78- б.
2. Атаджанова Ш. Оилада ўспирин-талаба-қизларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда миллий қадриятлардан фойдаланишнинг педагогик асослари: Педагогика фанлари номзоди. … дисс. – Т.: 2001. 136-б.
3. Дорошенко Л.А. Во имя будущего. – Тольятти: 2001. – С.36.
4. Иброҳимов А., Султонов Х., Жўраев Н. Ватан туйғуси. – Тошкент: «Ўзбекистон», 1996, 396-б.
5. Матушкин С.Е., Ипполитова Н.В. Сущность и особенности патриотического воспитания в современных условиях. - Курган: 2001. – С.17.
6. Юсупов Э. Инсон камолотининг маънавий асослари. - Тошкент: 1998, 148-б.

РЕЗЮМЕ

Мазкур мақолада талаба-қизларда ватанпарварлик туйғусини шакллантириш масаласи илмий-назарий жиҳатдан таҳлил этилган. Мақолада ватанпарварлик тушунчаси муҳим категория сифатида ўрганилиб, талаба-қизларда ватанпарварлик туйғусини шакллантириш йўналишлари ва ватанпарварлик руҳида тарбиялашнинг ўзига хосликларини акс эттирувчи тамойиллар баён этилган.

РЕЗЮМЕ

В статье научно-теоретически анализируется формирование чувства родины у девушек студенток. В статье понятие родины изучается как важная категория, излагаются принципы, отражающие своеобразие воспитания в духе любви к родине и пути формирования чувства родины у девушек студенток.

SUMMARY

In the article the formation of the sense of homeland in student-girls has been analyzed from the scientific - theoretical points of view. The article deals with the concept of Motherland as the most important category, the author states the principles which reflect the peculiarities of the upbringing in the spirit of devotion to Motherland and the ways of formation of the sense of Motherland in students- girls.

ОҚЫТЫЎШЫЛАРДА ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШЕБЕРЛИКТИҢ ҚӘЛИПЛЕСИЎИ

Б.Қурбанбаева – *филология илимлериниң кандидаты*

Әжинияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

К.Султанова – *қарақалпақ тили ҳәм әдебияты пәни методисти*

Нөкис районы ХБМХМТШБ

Таянч сўзлар: «маҳорат мактаби», метод, педагогик технология, педагогик маҳорат, интерактив методлар, янги инновацион технологиялар, кўрсатма материаллар, тренер, эркин фикрлаш.

Ключевые слова: «школа мастерства», метод, педагогическая технология, педагогическое мастерство, интерактивный метод, новая инновационная технология, материалы, тренер, свободное мышление.

Key words: school of skill, method, pedagogical technology, pedagogical skill, interactive methods, innovative technologies, visual aids, informational communicative technologies, trainer, critical thinking.

Бәршемизге белгили Өзбекстанда келешеги уллы мәмлекетти дүзиўде жаңаша пикирлейтуғын терең билимге ийе қәнигелерди таярлаў дәўир талабы. Усы көзқарастан қарағанда оқытыўшылар оқыўшыларға ҳәр түрли усыллар арқалы сабақ оқытыўдың жолларын қарастырыўы керек. Себеби бүгинги күн оқыўшылары жаңалыққа жаны қумар. Бир қәлипке салынған оқытыў усыллары менен билим бериў оларды қанаатландырмайды. Олар оқытыўшыдан жаңа метод, жаңа усыл, жаңалықларды күтпекте. Оқытыўшы тийисли оқыў материалларын қаншама дәрежеде өзлестирген менен, олардың логикалық жақтан ойлаўы, пикирлеўи төмен болса, бәри бир оның билими сайыз болады. Солай екен, бүгинги күнде жаңаша билим бериў методлары, усыллары жәрдеминде оқыўшылардың ойлаў қәбилетин, дөретиўшилик уқыбын раўажландырыў – биз оқытыўшылардың алдында турған үлкен ўазыйпа болып есапланады.

Белгили жазыўшы Л.Толстой: «Егер оқытыўшы тек өз кәсибин сүйсе, ол жақсы оқытыўшы болады, егер оқытыўшы тек оқыўшыларды олардың әкеси я анасы киби сүйсе, ол барлық китапларды оқып шыққан, бирақ я кәсибин, я балаларды сүймейтуғын оқытыўшыдан жақсырақ. Егер оқытыўшының өзинде кәсибине ҳәм оқыўшыларға болған муҳаббаты теңдей болса, ол ҳәр тәрепleme жетилискен оқытыўшы» деген еди. Мине, усындай ҳәр тәреплеме жетилискен, саўатлы оқытыўшыны бүгинги күни заманымыз талап етпекте. Усы талаплардан келип шығып Өзбекстан республикасы Халық билимлендириў министрлиги, Жоқары ҳәм орта арнаўлы билимлендириў министрлигиниң 2015 – жылы 23 – сентябрьдеги Халық тәлиминде хызмет көрсетип атырған «Шеберлик мектеплери» бағдарында жоқары оқыў орынлары менен биргеликте алып барылып атырған бирге ислесиў жумысларын жетилистириў ҳаққындағы қосымша буйрығына тийкарлана отырып барлық аймақларда «Шеберлик мектеплери» шөлкемлестирилген еди. Бундағы мақсет - тәлим - тәрбия процесинде педагогикалық технология ҳәм хабар коммуникация технологиясынан пайдалана отырып сабақ өтиўши тренер оқытыўшылардың тәжирийбеси ҳәм шеберлигин асырыў, соның менен бирге, жас оқытыўшы қәнигелердиң тәжирийбесин арттырыў, өз – ара пикир алмасыў, алдыңғы тәжирийбелерди үйрениў, ен жайдырыў еди. Атап айтқанда, педагогикалық шеберлик – оқытыўшының сабақ бериў шеберлиги, тәрбиялаў шеберлиги, оқыў - тәрбия процесинде гуманитарлық сезимди аңлататуғын жеке сыпатлары, оқыўшылардың билимин әдил баҳалаў ҳәм бақлаў шеберлиги деп белгиленген.

Мине усы атап өтилген талаплар тийкарында оқытыўшының кәсиплик шеберлиги ҳәм эрудициясы яғный оқыўшыларды еркин пикирлеўге ҳәм жаңа билимлер алыўға үйретиў шеберлиги, оқыў әдебиятларының түрлерин ҳәм формаларын билиўи, жаңа педагогикалық ҳәм хабар технологияларын ийелеген болыўы, интернеттиң глобал тармақлары менен ислесе алыў көникпелерин ийелеген болыўы, пәнлер арасын байланыстырыў шеберлиги, (рито-

рика ҳәм шешенлик) сулыў, көркем ҳәм шебер сөйлеў мәдениятына ийе болыўы болып есапланады.

Ал тәрбиялаў шеберлиги – оқытыў ҳәм тәрбия процесиниң байланыслылығы, раўажланған кәмил инсанды тәрбиялаўға, оның ўатанды сүйиўшилик сезимин раўажландырыўға, ўатан алдындағы ўазыйпасын сезиўге, оқыўшылар ортасында тәрбиялық жумысларды шөлкемлестириўдиң әмелий көнликпелерине тийкарланады.

Оқыў тәрбия процесинде гуманитарлық сезимди белгилейтуғын жеке сыпатларға төмендегилер киреди: талапшаңлық, ҳақыйқатлық, ҳадаллық, меҳрийбанлық. Оқыўшылардың билимин әдил баҳалаў ҳәм бақлаў.

Демек, бүгинги күнниң талабы бойынша 45 минутлық сабақ көркем - өнер шығармасы дәрежесине көтерилиў ушын сабаққа пуқта таярлық, интерактив метод ҳәм усыллар, жаңа инновациялық технологиялар, көргизбели материаллар, хабар коммуникация технологиялары – муғаллимниң ең зәрүрли жәрдемшиси болыўы тийис.

Сабақта инновациялық метод ҳәм усылларды қолланыў оқыўшыларды еркин пикирлеўге, өз үстинде ислеўге, излениўге үйретеди. Сабақ даўамында оқыўшы белсенди қатнасыўшы, ал оқытыўшы болса басқарыўшы ўазыйпасын атқарады. Бул арқалы оқытыўшы менен оқыўшы арасындағы бирге ислеў искерлиги пайда болып, оқыўшыда дөретиўшилик көнликпелерин қәлиплестиреди.

РЕЗЮМЕ

Мақолада янги ўқитиш методлари, усуллари ёрдамида ўқувчиларнинг фикрлаш қобилиятларини, ижодкорлик салоҳиятини ривожлантириш ҳозирги кун ўқитувчиси олдида турган катта вазифалардан бири эканлиги қайд қилинган. Шу мақсадда барча ҳудудларда «Маҳорат мактаблари» ташкил этилиб, унинг бош вазифаси-таълим-тарбия жараёнида педагогик ва ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда дарс ўтувчи педагоглар маҳоратини ошириш, шу билан бирга ёш ўқитувчилар тажрибаларини орттириш, ўзаро муҳокама қилиш, илғор тажрибаларни ўрганиш ва уларни ташвиқ қилиш асосий вазифа қилиб белгиланган.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящается одному из актуальных вопросов, стоящему перед преподавателями-развитию мышления и творческих способностей учащихся с помощью инновационых методов и приёмов. Авторы статьи говорят о необходимости организации «Школы мастерства», основной целью которой является совершенствование мастерства и знаний опытных преподавателей и молодых специалистов применяющих в учебно-воспитательном процессе педагогические и информационные технологии, обмен мнениями и обучению передовому опыту.

SUMMARY

The article is devoted to one of the actual issues for teachers to development of critical thinking and creative abilities of students with the help of innovative methods and techniques. The authors of the article speak about the necessity of organization «School of skill». The main aim of this school is the imporovement of skill and knowledge of experienced teachers and young specialists by using the pedagogical and informational technologies in educational-upbringing process, exchange of opinions and teaching the innovative experience.

УМУМТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИДА БОШЛАНҒИШ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ

З.Қурбамуратова - *катта ўқитувчи*

ҚРХТХҚТва УМОИ

Таянч сўзлар: мактабга психологик тайёргарлик, бола идрокининг ўткирлиги, равшанлиги, софлиги, аниқлиги, ўзининг қизиқувчанлиги, дилкашлиги, хайрихоҳлиги, ишонувчанлиги, хаёлининг ёрқинлиги, хотирасининг кучлилиги, тафаккурининг яққоллиги.

Ключевые слова: психологическая подготовка к школе, прозрачность определённость и интерес приёма, открытость, душевность в выражении собственного мнения, доброжелательность и вера, ясность мышления и мнения, сила памяти.

Key words: psychological preparation for school, transparency and certainty of receiving interest, openness and sincerity in expressing one's own opinion, kindness and faith, clarity of thought and opinion, power of memory.

Комилликка эришишнинг жисмоний, ахлоқий таркиблари, аввалам бор, бошланғич синф ўқувчилари томонидан эгалланади. Бошланғич синф укувчилари 6-10 ёшли болалардан иборат бўлиб, у мактаб таълимига боғчада тарбияланаётганида тайёрланади. Бунда у мактабда ўқувчиларга қўйилаётган ҳар хил талаблар билан танишади, фан асосларини ўрганиш учун биологик ва психологик жиҳатдан тайёр бўлади.

Таълимнинг турли босқичларида ўкувчиларни педагогик қуллаб-кувватлаш вазифалари турличадир. Масалан, бошланғич синфларда ўқувчиларнинг ўқув-билиш фаолиятига киришишга тайёргарлик даражалари аниқланади. Бунинг учун ўқувчиларни қўллаб-кувватлаш орқали, уларнинг мактабга мослашиши таъминланади, ўкув фаолиятига бўлган қизиқишлари орттирилади, ўқув-билиш майллари ривожлантирилади, билим олиш истаклари ва кўникмалари қўллаб-қувватланади. Бунинг натижасида уларнинг ижодий лаёқатлари ривожланади [1:25].

Таълимга психологик тайёрлиқ деганда, боланинг объектив ва субъектив жиҳатдан мактаб талабига муносиблиги назарда тутилади. У мактаб таълимига аввал психологик жиҳатдан тайёрланади. Бинобарин, унинг психикаси билим олишга етарли даражада ривожланади. Шу ёшдаги бола идрокининг ўткирлиги, равшанлиги, софлиги, аниқлиги, ўзининг қизиқувчанлиги, дилкашлиги, хайрихоҳлиги, ишонувчанлиги, хаёлининг ёрқинлиги, хотирасининг кучлилиги, тафаккурининг яққоллиги билан бошқа ёшдаги болалардан ажралиб туради. Мактаб таълимига тайёрланаётган болада диққат нисбатан узоқ муддатли ва шартли барқарор бўлади. Бола диққатининг хусусиятлари, роли ва сюжетли ўйинларда, расм чизиш ва қуриш - ясаш машғулотларида, лой ва пластилиндан ўйинчоқлар тайёрлашда, ўзгалар нутқини идроқ қилиш ва тушунишда, математик амалларни ечишда, ҳиқоя тинглаш ва тузишда кўринади. Бола ўз диққатини муайян объектга йўналтириш, тўплаш, тақсимлаш бўйича маълум даражада қўникмага эга бўлиб, ўз диққатини бошқариш ва керакли пайтда тўплашга интилади. Унинг хотираси қизиқарли, ажойиб - ғаройиб, кишини таажжубга соладиган маълумот ва ҳодисаларни пухта эсда олиб қолиш, эсда сақлаш, эсга тушириш имкониятига эга бўлади. Шу давргача бевосита катталар раҳбарлигида у ёки бу ахборотларни ўзлаштириб келган бўлса, энди ўз хоҳиш - иродаси билан зарур маълумотлар тўплашга, ўз олдига аниқ мақсад ва вазифа қўйишга ҳаракат қилади. Боланинг ана шу фаоллиги хотирасининг муайян даражада ривожланганини билдиради. У шеър, ҳиқоя ва эртакларни эсда қолдириш учун кўп тақрорлаши, ёд олишнинг энг қулай йўл ва усулларидан фойдаланиши таълим жараёнида унга жуда қўл келади. Биринчи синф ўқувчиси кўпинча яққол образли хотирага суяниб, билиш фаолиятини ташқил этса ҳам, бу иш хотиранинг бошқа турларини инқор қилмайди, аксинча, таълим сўз - мантиқ хотирасини тақозо этади. Сўз - мантиқ хотирасининг мавжудлиги маъносини тушуниб, эсда олиб қолиш жараёнининг самарадорлигининг кучайишига кенг имконият яратади.

Олти ёшли боланинг психик тайёрлиги тўғрисида гапирилганда, кўпинча муайян режа асосида, тартибли, кўп қиррали мақсадга йўналтирилган, ўзаро мантиқий боғлиқ, изчил бошланғич таълимга замин вазифасини ўтовчи психик ўсиш даражасини назарда тутамиз.

Бола мактаб таълимига психологик тайёрланишининг субъектив томони ҳам мавжуддир. Унинг мактабда ўқиш хоҳиши, интилиши, катта ёшдаги одамлар билан мулоқотга киришиш истаги мазкур тайёргарлик билан узвий